

Ивица Р. Тодоровић*

Етнографски институт САНУ, Београд**

О НОВИМ ЕТНОЛОШКИМ ИСТРАЖИВАЊИМА СРБА У РУМУНИЈИ

– уводни приступ и перспективе

У раду се прелиминарно и крајње сажето упућује на општи оквир проблематике етнолошких проучавања Срба у Банату и Румунији, са нагласком на издвајању приоритетних тема и разлога неопходности целовитог спровођења ових истраживања. Поред карактеристичних, илустративних примера, износе се и основне истраживачке смернице које проистичу из увида у свеобухватни контекст савремених етнолошких, али и мултидисциплинарних проучавања Срба на наведеној територији. Посебан значај указује се чињеницама, питањима и проблемима који су током претходног периода били запостављени.

Кључне речи: Срби, Банат, Румунија, општи оквир, приоритетне теме.

Општи оквир. На самом почетку, важно је нагласити да постоји више димензија (као и приступа и могућности) етнолошко-мултидисциплинарних проучавања Срба у Румунији. У дотичном контексту покушаћемо да, осим сажетог општег пресека уводног карактера, прелиминарно скренемо пажњу и на неке аспекте који су до сада били „прескочени“, тј. прећутани или недовољно наглашени, а – услед ограниченог простора – већина њих ће бити разматрана у знатно опширнијем наставку текста, у *Етнокултуролошком зборнику* (XXI, 2017).

Наиме, етнолошких истраживања Срба у данашњој Румунији било је и раније, о чему су писали различити аутори, а на овом месту наводимо само неколико илустративних подсећања. Примера ради, о некима од њих писала је Мирјана Малуцков у свом раду „О етнолошком истраживању Срба у румунском Банату“ (Малуцков, 2005) (у оквиру тематског зборника са насловом „Положај и идентитет српске мањине у југоисточној и централној Европи“, у којем се још неколико значајних текстова осврће на Србе у Румунији).¹ Релативно скоро се појавила и

* Ivica.Todorovic@ei.sanu.ac.rs.

запажена монографија „Срби у Темишвару“, а аутор је Мирјана Павловић из Етнографског института САНУ (Павловић, 2012). Од великог значаја су и радови у издањима *Темишварског зборника*,² као и још неких часописа и зборника, а – поред осталог – у најновије време објављена су и два броја научног часописа *Исходишта*, са текстовима који су непосредно посвећени дотичној проблематици.³ Исто тако, изузетно важне (за етнологију и сродне науке) су и нове, мултидисциплинарно уоквирене студије Михаја Радана, где су представљена истраживања првенствено Карашевака, али и ширег српског етничког контекста (в. пре свега Радан, 2015а; Радан, 2004).⁴ Веома корисни су и текстови других аутора – засновани на различитим научним областима, повезаним са етнологијом⁵; примера ради, међу њима се налазе и вредне студије етномузиколога који су се бавили овим и блиским подручјима.⁶ Поврх свега, треба поменути и чињеницу да су (понекад и прилично обимне) библиографије текстова о Србима у Румунији предочене у различитим монографијама и радовима (рецимо у књигама Љубивоја Церовића, у којима се такође налазе и бројни садржаји од значаја за етнолошки приступ; в. Церовић, 2000; Церовић, 2007; такође в. и у: Радан, 2015а; Радан, 2004; Павловић, 2012; обавезно в. и Миленковић Вуковић, 2005: 467-479).

** Текст је резултат рада на пројекту бр. 47016, *Интердисциплинарно истраживање културног и језичког наслеђа Србије. Израда мултимедијалног интернет-портала „Појмовник српске културе“*, који финансира Министарство за просвету, науку и технолошки развој Републике Србије.

¹ О националним мањинама у Румунији в. Бугарски, 2005.

² Првенствено в. *Темишварски зборник* бр. 1 (Нови Сад: Матица српска, 1994), са више важних текстова, који имају карактер мањих, сажетих синтеза.

³ Наиме, током 2014. године основан је *Центар за научна истраживања и културу Срба у Румунији*, који је – заједно са Филозофским факултетом Универзитета у Нишу – био и издавач одговарајућих зборника са научним радовима, тј. часописа *Исходишта*. Основни циљ *Центра* је „планско истраживање духовне и материјалне културне баштине Срба из румунског дела Баната, али и других српских енклава у Румунији“ (Радан, 2015в: 9), односно – у контексту рада поменутог *Центра* најављена су континуирана истраживања Срба у Румунији (Радан, 2015в: 10). Од етнолошких радова у првом броју *Исходишта* в. рецимо Ивановић-Баришић, 2015.

⁴ Библиографију најзначајнијих радова М. Радана в. у: Радан 2015а, 397-400.

⁵ Уп. рецимо Поповић, 1955; Срби и Румуни, 1997; Бугарски, 1995; Пејин, 2003; Гавриловић, 1994 итд. О делу Баната који припада Србији в. и Ердељановић, 1986. О ранијим проучавањима језика Срба у Румунији в. Сикимић, 1994, заједно са приложеном библиографијом радова о овој теми (Сикимић и Бјелетић, 1994). В. и Милорадовић, 2005: 303-304.

⁶ В. рецимо студију Јовановић, 2015. Такође уп. и бројне радове Селене Ракочевић, посвећене истраживању становништва Баната; уп. и Големовић, 2016.

Међутим, посматрано у целини – услед различитих околности, почев од вишедеценијске затворености Румуније за могућности свеобухватног проучавања Срба – етнолошких истраживања (како мултидисциплинарних синтеза, тако и непосредних проучавања, са етнографским предзнаком) ипак је било веома мало, у сваком случају недовољно.⁷ Из тог разлога, питање / проблем *целовитог и систематског сагледавања српског етничког контекста на територији савремене Румуније* (у прошлости и данас) представља једно од најмање истражених, са научне тачке гледишта сасвим непотпуних и чак, у извесним аспектима, веома „тајанствених“ питања. С тим у вези, дотична проблематика се – својом суштинском недореченошћу – у потпуности уклапа у представу о изузетној сложености српско-румунских односа, како у дијахронијском тако и у синхронијском смислу.

Управо из наведених разлога, у непосредној будућности планирано је систематско истраживање Срба у Румунији, са почетним нагласком на ширем подручју Баната и његовим предеоном, тј. ужим етнокултурним целинама (уп. напомену 3). Са овог становишта, од значаја су првенствено насеља са српским становништвом која се налазе у окрузима Тамиш (Тимиш), Караш-Северин, Арад и Мехединци.

Посебна пажња требало би да буде усмерена на проучавање духовне културе, а пре свега на народне обичаје и веровања.⁸ Прецизније речено, примарни акценат биће стављен на 1) религијску праксу и најзначајније религијске представе, 2) на славске, божићне и свадбене, али и друге обичаје и повезана веровања, као и 3) на народну митологију. Поред тога, планирано је и непосредно усредсређивање на 4) питања етничког и верског идентитета, као и на 5) проблематику односа између традицијског и савременог у најширем смислу, уз 6) проучавање етногенезе и представа о пореклу и прошлости разматраног становништва, заједно са 7) посебно значајним питањем разматрања српско-румунских прожимања и релација.

У складу с претходним, за нас и за наш приступ (у овом тексту и у другом раду који се на њега непосредно надовезује) превасходно су – у

⁷ Примера ради, Душан Дрљача и Младена Прелић су свој текст посвећен искуствима Етнографског института САНУ у проучавању Срба у окружењу завршили управо констатацијом како је неопходно спровести истраживања Срба у Румунији (на основу успешних модела примењених у другим земљама), уз запажање да „за успостављање овог успешног модела на примеру Румуније, засад упадљиво недостају специјализован часопис и стабилно финансирање“ (Дрљача и Прелић, 2005: 288).

⁸ Сарадници Етнографског института САНУ су од друге половине 2016. године отпочели са непосредним и планским, теренским и другим истраживањима Срба у Румунији.

просторном, али и квалитативном смислу – важна питања проучавања 1) Срба у Банату, са нагласком на 2) специфичним српским групацијама, као и 3) Срба у другим деловима данашње Румуније. Исто тако, потребно је подвући и 4) значај (у претходном периоду углавном занемариваних) истраживања српске и словенске компоненте у етногенези становништва Румуније, уз 5) прећутквани (али – управо из тог разлога – ипак свеprisутни) проблем геноцида и асимилације (в. рецимо Пејин, 2012: 15-16; Стојковић, 1990: 241-242; Павловић, 2012: 96; уп. и Милин и Степанов, 1996; Милин и Степанов, 2002). Овим путем тежи се дефинисању примарних научних циљева и сагледавању структуре најзначајнијих проблема и тематских целина са којима се неизоставно морају суочити будућа истраживања Срба у Румунији (уз додатну напомену да је бављење наведеним питањима неправедно скрајнуто, понекад и онемогућено, услед разлога који нису имали везе са науком). На овом месту ће – због већ поменутог просторног ограничења – бити наглашена само прва ставка, док су проблемска питања која су назначена под бројевима 2, 3, 4 и 5 обухваћена најављеним радом „Етнолошки осврт на српско-румунска прожимања и релације“, који се – у виду наставка – непосредно наслања на овај текст.

Срби у Банату. Пре свега – у складу с претходно формулисаним методолошким оквиром – пажњу скрећемо на („најближе“) Србе у Банату. Наиме, када је реч о истраживању ових Срба, треба рећи да део Баната који данас припада Румунији представља изузетно важну област са становишта српског етнокултурног и етничко-етногенетског простора већ од давне прошлости (Поповић, 1955: в. рецимо стр. 7, 17-18, 20, 23 итд; в. и Ердељановић, 1925а; уп. Пејин, 2003: 14-15). С друге стране, и у не тако далекој прошлости Темишвар је био један од најважнијих српских градова (између осталог и престоница Војводства Србије и Тамишког Баната средином XIX века); притом је наведено подручје имало изузетно и вишеструко значајну улогу у новијој српској историји, а једно време је било и непосредно средиште српског културног и народног живота (в. рецимо Стојанчевић, 1994: 26-29).

Уосталом, Срби на просторима данашње Румуније бораве изузетно дуго, па се у текстовима који су се бавили овом темом наглашавало и да „данас они представљају најстарију српску дијаспору у свету“ (Церовић, 1997а: 9; обавезно в. и монографију Поповић, 1955). Такође, истицано је и да у Равном Банату, од Темишвара до садашње границе и од Мориша до јужних огранака Карпата, „Срби континуирано живе од раног средњег века, о чему сведочи велики број српских топонима“ (Церовић, 1997а:

20).⁹ Осим тога, писало се и да су (посебно у периоду од XV до XVIII века) Срби у великом броју насељавали и Ердељ (Церовић, 1997а: 24), као и друге делове данашње Румуније – што представља веома важну чињеницу са становишта разматрања улоге и присуства Срба на овим просторима и за даља истраживања. Непосредно је наглашавано и да српски живаљ са територије данашњег румунског Баната (и околних подручја) овде представља „најстарији етнички елемент“ (Радан, 2004: 229), који је консолидован имигрантима што „долазе у Банат почев од XV до XVIII века“ (Радан, 2004: 13).

У сваком случају, могли би се навести многи примери који директно сведоче о значају и бројности Срба на наведеном подручју током векова. Притом, неке од ових чињеница су општепознате, а неке – услед недостатка или пређашње немогућности спровођења одговарајућих истраживања – готово да имају статус легенди (о чему ће се више говорити у наставку овог рада). Између осталог, уколико се обратимо досадашњим синтезама, може се издвојити чињеница да „о размерама српских сеоба, које кулминацију достижу између средине XV века, после пада Деспотовине, и средине XVI века, после пада Баната, сведочи податак који даје угарски краљ Матија Корвин у писму римском папи 1483. године, када наводи да се током протекле четири године у његово краљевство доселило преко 200.000 Расцијана“, а „два мађарска извора из 1542. и 1543. године Банат називају Рашком, а за Темишвар наводе да се налази 'усред Рашке'“ (Церовић, 1997а: 24; в. и Павловић, 2012: 45, 75; Поповић, 1955: 29; Радан, 2004: 13).¹⁰ Исто тако, примера ради, „на

⁹ Међутим, „после повлачења Турака, током XVIII века, етничка слика Равног Баната знатно се изменила досељавањем Немаца, Румуна и Мађара“ (Церовић, 1997а: 21).

¹⁰ С друге стране, потребно је нагласити и да су подаци о изузетно великом броју „етногенетских Срба“ (и у ширем смислу – словенског елемента) на територији данашње Румуније у потпуности у складу са резултатима најновијих генетичких истраживања, уколико се узму у обзир све релевантне студије (иако тако на први поглед није изгледало; уп. Тодоровић и Рајковић, 2016: 19). О овоме ће бити речи и у најављеном тексту који се непосредно надовезује на овај (в. почетак рада), као и у монографији која ће се бавити представљањем комплетираних етнолошко-генетичких истраживања Срба. Наиме, нова истраживања су показала да је доминација хаплогрупе I2a Dinaric веома добар показатељ раширености српског етнокултурног и етногенетског простора (в. Тодоровић, 2015: 449-450; Тодоровић и Рајковић, 2016: 16-22; Јерковић, 2012; Тодоровић и други, 2015; уп. Кљосов, 2013: в. рецимо стр. 258-260), а у Румунији (и то у свим деловима, на основу спроведених истраживања) неоспорно наилазимо на превласт наведене хаплогрупе (в. Varzagi, 2006, в. пре свега стр. 51; Stanciu et al, 2010; Bembea et al, 2011). Уосталом, типично је да се чак и у југоисточној Румунији уочава значајан проценат „јужне“ варијанте хаплогрупе I2a Dinaric (тј. подгрупе I2a-PH908, коју

врхунцу моћи, позивајући се на византијске и српске традиције, Јован Ненад се, у својој престоници Суботици, прогласио царем“, а „да би успешно владао широким пространством, установио је и другу престоницу – Чому на Тамишу у близини Темишвара“ (Церовић, 1997а: 25). Ово су, наравно, само поједини показатељи који – преко илустративних примера што упућују на чињенице навођене од стране различитих аутора – имају циљ да укажу на значај проучавања Срба у Банату, али и у целокупној савременој Румунији.

Такође, када говоримо о сложености наведене проблематике и српско-румунских релација, пре свега треба приметити да постоје бројне етнокултурне, језичке и друге особености, тј. специфичне архаичности и нијансе међу Србима у Румунији, због чега је њихово проучавање посебно сложено, али и занимљиво. По једној логичној хипотези, разлоге за ове разлике – пре свега за особености у говору – треба тражити „у различитом времену досељавања у румунске земље и у додиру са становништвом другог говорног језика“ (Дрљача, 1971: 133), уз поновљени нагласак на чињеници да су Срби још од давних времена присутни на овом подручју.¹¹ Аналогно претходно изнесеним подацима и околностима, углавном су – на ширем подручју Баната – издвајане следеће етнокултурне групе српског порекла и језика: (1) Банаћани у ужем смислу, (2) Клисурци и Пољадијци и (3) специфични Свиничани, (4) Карашевци, (5) „Црногорци-Келје“, уз (6) „Шокце“ у Рекашу (Дрљача, 1971: 134)¹², али је проблематика српског присуства у Банату и околним

препознајемо на основу вредности 448=19), што је додатни и специфични маркер српског етничког, тј. етногенетског присуства.

¹¹ Када је реч о „различитом времену доласка“ Срба, овде треба имати у виду и бројна сведочанства која говоре у прилог раног словенског присуства у Подунављу и Панонији (в. Пипер, 2008: 128-135), као и на територији данашње Румуније у ширем смислу (в. Ердељановић, 1925а; Радан, 2015а; Трифуновић, 1996; Поповић, 1955). Обавезно в. и студије најауторитативнијих лингвиста и археолога које се баве и питањима давног боравка Словена у Подунављу, Панонији (пре свега Трубочов) и на територији данашње Румуније (Седов): Трубочов, 2005, Трубочов, 2006; Sedov, 2012; Sedov, 2013; такође в. Кобычев, 1973; Толстов, 1948; Јанковић, 2015. Уп. и Церовић 1997б; Церовић, 1997в; Ракић, 2006. У складу с доступним чињеницама, несумњиво је да су почетком средњег века на просторима између Карпата и Дунава живели Словени (Седов, 2013: 147; в. стр. 131-149; обавезно в. и Кобычев, 1973: 60-63; уп. и Loma, 1993: 200-203; Vukčević, 2007: 93-96). О Србима неизоставно в. и Кобычев, 1973: 14-26, 127-128, в. пре свега стр. 25-26; Рудељев, 1992; Будимир, 1959; Шафарик, 1998; Карацић, 1972: 31-48; Vukčević, 2007: в. пре свега стр. 76-79.

¹² Етнички и етногенетски карактер последње наведене групације захтева засебно разматање, а поменути, угледни етнолог Душан Дрљача у својој синтези посебно наглашава српски карактер њиховог говора (Дрљача, 1971: 136). И М. Недељковић, примера ради, у свом општем етнолошком лексикону о „Шокцима“ говори као о

подручјима свакако много шира и сложенија – о чему овде не можемо детаљније говорити (в. рецимо Ердѣљановић, 1925а: 299; Пејин, 2012: 7-11, 15, 16; Стојанчевић, 1994: 23-26; Трубачов, 2006: 101-102, 116, в. и 118-121; Поповић, 1955: 17-21, 7, 23, 37 итд; Радан, 2015а; Радан, 2004; Војводић, 2002, стр. IV-V; Радан, 2015б; Томић и Шољмошан, 1996: 348; Дрљача, 1997; Миштоју, 2005; в. и у Ердѣљановић, 1986: 23; Трифуновић, 1996; Ердѣљановић, 1925б: 56-57¹³).

О специфичним српским групацијама на ширем подручју Баната, као и о Србима у другим деловима Румуније и вековним српскословенско-романским прожимањима, али и о другим битним / приоритетним темама – као што је већ наглашено – говориће се у наставку овог рада.

Завршни осврт. Насупрот површном приступу, који би могао да упути на другачије закључке, српско-румунски односи су веома сложени¹⁴, и засновани су на низу питања и проблема о којима се врло мало (у сваком случају – недовољно) говорило у јавности. Ово се односи како на геополитичке, политичке и државно-етничке релације, тако исто – и још знатно израженије – на етнолошки, историјски и општи културолошки контекст. Другим речима – рачунајући све околне народе који живе поред Срба – српско-румунске релације су најмање проучене, па чак у многим аспектима (и поред варљивог квантитета библиографских јединица посвећених овој теми) и „тајанствене“. Из тог разлога, било је неопходно направити једну врсту општег етнолошког пресека – који је представљен кроз два међусобно повезана текста, са наглашеним мултидисциплинарним предзнаком – како би се сажето детектовала посебно значајна и сложена питања којима би требало посветити будућа истраживања. Уколико се, наиме, спроведу свеобухватна проучавања Срба у Румунији, сасвим сигурно ће се доћи до низа нових и изузетно занимљивих информација, чињеница и закључака. Ово ће, свакако – између осталог – помоћи и развоју српско-румунских односа у будућности, на искрен и дугорочан начин.

„етничкој групи у оквиру Срба“, заједно са Карашевцима и Буњевцима (Недељковић, 2001: 191; в. и стр. 242).

¹³ Поводом проблематике које се дотиче Ердѣљановић (1925б; в. и Маројевић, 2000: 18; Трифуноски, 1995; Терзић, 1993) уп. и тенденциозни приступ проучавању (тј. сагледавању присуства) Срба у Румунији у: Младенов, 1985. У наведеном контексту уп. и феноменолошки занимљиви популарни текст: Румуни кажу – Бугари су Срби, 2014.

¹⁴ О овоме је у својим научним студијама, али и у јавности, између осталог, сасвим одређено говорио и Александар Раковић (Раковић, 2014а; Раковић, 2015: уп. и Раковић, 2014б). Такође в. и донекле парадоксалну савремену ситуацију, о којој извештавају медији: Условљавања Србије, 2016. Уп. и Павловић, 2012: 215-222.

Литература и извори

- Bembea et al, 2011: M. Bembea et al, Y-chromosome STR haplotype diversity in three ethnically isolated population from North-Western Romania. *Forensic Science International: Genetics*, 5/2011, e99-e100.
- Бугарски, 1995: С. Бугарски, *Српско православље у Румунији: преглед Православне српске епархије темишварске*. Темишвар – Београд – Нови Сад: Православна српска епархија темишварска, САНУ, Прометеј.
- Бугарски, 2005: С. Бугарски, Националне мањине у Румунији, у: *Положај и идентитет српске мањине у југоисточној и централној Европи*. Београд: САНУ, 235-264.
- Будимир, 1959: М. Будимир, О старијим поменима српског имена. Београд: *Глас САН*, Одељење литературе и језика ССXXXVI, Нова серија књ. 4: 35-55.
- Varzari, 2006: A. Varzari, *Population History of the Dniester-Carpathians: Evidence from Alu Insertion and Y-Chromosome Polymorphisms*. Dissertation der Fakultät für Biologie der Ludwig-Maximilians Universität München. <https://edoc.ub.uni-muenchen.de/5868/1/Varzari-Alexander.pdf>
- Војводић, 2002: С. Војводић, *Речник славизама у румунском језику*. Кикинда: Народна библиотека „Јован Поповић“.
- Vukčević, 2007: I. Vukčević, *Slovenska Germanija*. Beograd: Pešić i sinovi.
- Гавриловић, 1994: С. Гавриловић, *Срби у Хабсбуршкој монархији (1792-1849)*. Нови Сад: Матица српска.
- Големовић, 2016: Д. Големовић, Влашка народна музика, у: *Музичка и играчка традиција мултиетничке и мултикултуралне Србије*. Београд: Катедра за етномузикологију Факултета музичке уметности у Београду, 221-331.
- Дрљача, 1971: Д. Дрљача, Темишварски „Нови живот“ о југословенским народностима у Румунији. Београд: *Зборник радова САНУ*, Нова серија књ. 1, 133-137.
- Дрљача, 1997: Д. Дрљача, Српско / румунско коло у Карпатима и његово даље ширење, у: *Етнички и етнокултурни контакти у панонско-карпатском простору*. Београд: Етнографски институт САНУ, Посебна издања књ. 42, 19-27.
- Дрљача и Прелић, 2005: Д. Дрљача и М. Прелић, Искуства Етнографског института у проучавању Срба у окружењу, у: *Положај и идентитет српске мањине у југоисточној и централној Европи*. Београд: САНУ, 281-290.
- Ердељановић, 1925а: Ј. Ердељановић, Трагови најстаријег словенског слоја у Банату, у: *Niederluf sbornik*. Praha: 275-308.
- Ердељановић, 1925б: Ј. Ердељановић, *Македонски Срби*. Београд.
- Ердељановић, 1986: Ј. Ердељановић, *Срби у Банату*. Нови Сад: Матица српска.

- Ивановић-Баришић 2015: М. Ивановић-Баришић, Календарски празници код Срба у Румунији. Темишвар – Ниш: *Исходишта* 1, 129-138.
- Јанковић, 2015: Ђ. Јанковић, *Предање и историја Цркве Срба у светлу археологије*. Београд: Хришћанска мисао и други.
- Јерковић, 2012: С. Јерковић, *Y-ДНК хаплогрупа I – најчешћа код Срба*. <http://www.poreklo.rs/2012/12/17/y-dnk-haplogrupa-i-najcesca-kod-srba/>
- Јовановић, 2015: Ј. Јовановић, *Певачко наслеђе Срба у Горњем Банату у Румунији: сведочанства на истеку XX века*. Београд – Темишвар: Музиколошки институт САНУ, Савез Срба у Румунији.
- Карацић, 1972: В. Ст. Карацић, *Етнографски списи*. Сабрана дела Вука Карацића књ. 17. Београд: Просвета.
- Кљосов, 2013: А. Кљосов, *Порекло Словена. Осврти на ДНК-генеологију*. Београд: Мирослав. (А. Клесов, *Происхождение славян*. Москва: Алгоритм.)
- Кобычев, 1973: В. П. Кобычев, *В поисках прародины славян*. Москва: Издательство „Наука“.
- Loma, 1993: А. Loma, *Podunavska prapostojbina Slovena: legenda ili istorijska realnost?* Београд: Јужнословенски филолог, XLIX, 187-220.
- Малуцков, 2005: М. Малуцков, О етнолошким истраживањима Срба у румунском Банату, у: *Положај и идентитет српске мањине у југоисточној и централној Европи*. Београд: САНУ, 353–364.
- Маројевић, 2000: Р. Маројевић, Српски језик данас: у компаративној перспективи, у: Р. М., *Српски језик данас*. Београд: Зипс.
- Миленковић Вуковић, 2005: Б. Миленковић Вуковић, Библиографија изабраних радова о Србима у Мађарској, Румунији, Хрватској, Словенији, Македонији и Албанији, у: *Положај и идентитет српске мањине у југоисточној и централној Европи*. Београд: САНУ, 443–496.
- Милин и Степанов, 1996: М. Милин и Љ. Степанов, *Бараганска голгота Срба у Румунији*. Темишвар: Демократски савез Срба и Карашевака у Румунији.
- Милин и Степанов, 2002: М. Милин и Љ. Степанов, *Срби из Румуније у бараганској голготи*. Вршац – Темишвар: Виша школа за образовање васпитача, Universitatea Vanatului.
- Милорадовић, 2005: С. Милорадовић, Дијалектолошка и етнолингвистичка истраживања српске мањине, у: *Положај и идентитет српске мањине у југоисточној и централној Европи*. Београд: САНУ, 299-314.
- Миштоју, 2005: А. Миштоју, Словенски утицај у говору Алмашке долине, у: *Српско-румунске везе и прожимања на културолошком плану*. Темишвар: Савез Срба у Румунији, 43-48.
- Младенов, 1985: М. Сл. Младенов, За етнонима *сърби* (sirbi) 'българи' в румњнскиј език и румњнската топонимия. София: *Българска етнография*, 1985/3, 3-11.

- Недељковић, 2001: М. Недељковић, *Лексикон народа света*. Београд: Српска књижевна задруга, Службени лист.
- Павловић, 2012: М. Павловић, *Срби у Темишвару*. Београд: Етнографски институт САНУ – Посебна издања књ. 78.
- Пејин, 2003: Ј. Пејин, *Преглед прошлости Срба у Банату*. Београд – Зрењанин – Кикинда – Панчево: Ведес.
- Пејин, 2012: Ј. Пејин, Предговор приређивача, у: *Власи*, Београд: Хришћанска мисао и други, 5–18.
- Петровић, 2005: С. Петровић, *Културологија*. Београд: Чигоја штампа, Лела.
- Пипер, 2008: П. Пипер, *Увод у славистику 1*. Београд: Завод за уџбенике.
- Поповић, 1955: Д. Поповић, *Срби у Банату до краја 18. века – историја насеља и становништва*. Београд: САНУ – Посебна издања ССXXXII, Етнографски институт САНУ, књ. 6.
- Радан, 2004: М. Н. Радан, *У походе тајновитом Карашу*. Темишвар: Савез Срба у Румунији.
- Радан, 2015а: М. Н. Радан, *Фонетика и фонологија карашевских говора данас – прилог проучавању српских говора у Румунији*. Нови Сад: Филозофски факултет.
- Радан, 2015б: М. Н. Радан, Последице контаката и / или српско(карашевско)-румунског суживота огледане у говорима Румуна из Алмашке долине (Банат). Темишвар – Ниш: *Исходишта 1*, 353-374.
- Радан, 2015в: М. Н. Радан, Предговор. Темишвар – Ниш: *Исходишта 1*, 9-10.
- Ракић, 2006: Р. Ракић, Тихомир Р. Ђорђевић и Власи, у: Т. Ђорђевић, *Истина у погледу Румуна у Србији*. Бор: Народна библиотека Бор.
- Раковић, 2014а: А. Раковић, Неканонско деловање Румунске православне цркве у североисточној Србији (2001-2014) као изричито вид румунских геополитичких претензија. Нови Сад: *Култура полиса*, 24: 35-58.
- Раковић, 2014б: А. Раковић, Амерички извештаји о верским слободама у Републици Србији и контрааргументи из српске перспективе. Београд: *Теолошки погледи*, 1/2014: 129-138.
- Раковић, 2015: А. Раковић, *Срби и религијски интервенционизам 1991-2015: Политички аспекти верских изазова српској држави и цркви после распада Југославије*. Београд: Хришћански културни центар.
- Рудељев, 1992: В. Г. Рудељев, О историји етничког имена Словена, у: *Catena mundi – српска хроника на светским веригама*, књ. I. Београд: Ибарске новости, Краљево, Матица Срба и исељеника Србије.
- Румуни кажу – Бугари су Срби, 2014: *Самоил Ратевски: Румуни кажу – Бугари су Срби*. <http://srbin.info/2014/05/13/bugari-rumuni-kazu/>
- Sedov, 2012: V. V. Sedov, *Sloveni u dalekoj prošlosti*. Novi Sad: Akademska knjiga.
- Sedov, 2013: V. V. Sedov, *Sloveni u ranom srednjem veku*. Novi Sad: Akademska knjiga.
- Сикимић, 1994: Б. Сикимић, Проучавања језика Срба у Румунији. Нови Сад: *Темишварски зборник 1*, 229-232.

- Сикимић и Бјелетић, 1994: Б. Сикимић и М. Бјелетић, Библиографија радова о језику Срба у Румунији. Нови Сад: *Темешварски зборник* 1, 233-237.
- Срби и Румуни, 1997: *Срби и Румуни, Српско-румунске везе кроз векове*. Београд – Нови Сад: Завод за уџбенике и наставна средства, Прометеј.
- Stanciu et al, 2010: F. Stanciu et al, Population data for Y-chromosome haplotypes defined by 17 STRs in South-East Romania. *Legal Medicine*, Volume 12, Issue 5, September 2010, 259-264.
- Стојанчевић, 1994: В. Стојанчевић, О типологији и хронолошким периодима проучавања прошлости Срба на територији данашње Румуније. Нови Сад: *Темешварски зборник*, 1, 23-32.
- Стојковић, 1990: М. Стојковић, Српска национална мањина у Румунији, у: *Сеобе Срба некад и сад*. Београд: Институт за међународну политику и привреду и Матица Срба и исељеника Србије, 233-250.
- Терзић, 1993: С. Терзић, Срби и македонско питање, у: *Етнички састав становништва Србије и Црне Горе и Срби у СФР Југославији*. Београд: Универзитет у Београду Географски факултет, 235-250.
- Тодоровић и други, 2015: И. Тодоровић и други, *Етнологија и генетика*. Београд: Етнографски институт САНУ, Друштво српских родословаца „Порекло“.
- Тодоровић, 2015: И. Тодоровић, Српске етнокултурне границе и савремена преиспитивања народних представа о пореклу – старе истине и изазови. Темешвар – Ниш: *Исходишта* 1, 443-454.
- Тодоровић и Рајковић, 2016: И. Тодоровић, С. Рајковић, Нове поруке предака – илустративне конотације најновијих етнолошко-генетичких истраживања Срба и становништва српског етничког простора. Лесковац: *Лесковачки зборник*, LVI, 7-30.
- Толстов, 1948: С. П. Толстов, „Нарци“ и „Волхи“ на Дунае. Москва – Ленинград: *Советская этнография* 1948/2, 8-38.
- Томић и Шољмошан, 1996: М. Томић и Ј. Шољмошан, Облици Србин и српски у румунским презименима. Београд – Никшић: *Српски језик* бр. 1-2, 343-349.
- Трифунувић, 1996: С. Трифунувић, Словени у Панонији. Београд: *Књижевна реч* 474-476, 32-33.
- Трифуноски, 1995: Ј. Трифуноски, *Македонизирање Јужне Србије*. Београд.
- Трубачов, 2005: О. Трубачов, *Етногенеза и култура древних Словена*. Београд: Пешић и синови.
- Трубачов, 2006: О. Трубачов, *Етногенеза и култура древних Словена, други део*. Београд: Пешић и синови.
- Условљавања Србије, 2016: *Србију после Хрватске условљавају и Румунија и Бугарска*. <http://srb.news-front.info/2016/05/06/srbiju-posle-hrvatske-uslovljavaju-i-rumunija-i-bugarska/>

- Церовић, 1997а: Љ. Церовић, *Срби у Румунији од раног средњег века до данашњег времена*. Београд: Министарство Републике Србије за везе са Србима изван Србије.
- Церовић, 1997б: Љ. Церовић, *Срби у Украјини*. Београд: Министарство Републике Србије за везе са Србима изван Србије.
- Церовић, 1997в: Љ. Церовић, *Срби у Молдавији*. Београд: Министарство Републике Србије за везе са Србима изван Србије.
- Церовић, 2000: Љ. Церовић, *Срби у Румунији*. Темишвар: Савез Срба у Румунији.
- Церовић, 2007: Љ. Церовић, *Срби у Араду*. Нови Сад – Арад: Музеј града Новог Сада, Савез Срба у Румунији – Огранак у Араду.
- Шафарик, 1998: П. Ј. Шафарик, *О пореклу Словена*. Нови Сад: Архив Војводине.

Ivica R. Todorović

**THE NEW ETHNOLOGICAL RESEARCH OF SERBS IN ROMANIA
– introductory approach and perspectives**

(Summary)

In the article, general framework of problems of ethnological study of Serbs in Banat, Romania is preliminary summarized, with an emphasis on the singling out of priority themes and reasons necessity of a comprehensive implementation of these researches. In addition to the typical, illustrative examples, the fundamental research guidelines are also presented; the guidelines arising from an insight into the comprehensive context of contemporary ethnological and multidisciplinary study of the Serbs in the above-mentioned territory. The special importance is given to the facts, issues and problems that have been neglected during the previous period.

Keywords: Serbs, Banat, Romania, the general framework, priority themes.